RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 351/XI

Dátum: 20.11.68.

OBSAH

Elena FILOVÁ-FALŤANOVÁ /Nové slovo/	Komu je kritika zámienkou	str. 2
red.čl. /Katolícke noviny/	Exhumácia biskupa Dr.Pavla Gojdiča	str. 3
Ing. Vladislav ZBRUŽ /Pravda/	Postavenie pracujúcich v ekonomickej sústave riadenia	str. 4
Miroslav KUSÝ /Pravda/	Odkiaľ, s kým a kam	str. 5
Karel POLÁČEK /Pravda/	Významný krok pre zjednotenie členov strany	str. 7
-mp- /Pravda/	Cestovateľský chaos	str. 8
Ľudovít Szabó /Práca/	Miliardy pre študentov	str. 9
Ján PAŠIAK /Práca/	Oddá sa nám angažovať	str. 10
mb /Roľnícke noviny/	Výhodný, či nevýhodný	str. 11
Muhamed H. HAJKAL /Smena/	Nesúhlasím, ale neodsudzujem	str. 12
Marie ZÁPOTOCKÁ Milada NOVÁ /Smena/	Hovorí Marie Zápotocká	str. 13
Ondrej VESTEG /Smena/	Cesty zarúbané	str. 14
red.čl. /Smena/	Otázka na dnes	str. 14

NOVÉ SLOVO, č. 24/68, 14. novembra 1968, str. 1. 2/351/XI

Komu je kritika zámienkou?

V januári sme hovorievali, že zlacnela odvaha a zdražel rozum. Teraz na obranu a ďalšie rozvíjanie akčného programu je treba nielen rozum, ale aj odvaha a rozvaha; aj pevný morálny postoj. Azda práve to posledné nadobúda v jednote všetkých týchto činiteľov rozhodujúci význam. Preto, lebo augustové obmedzenia možno chápať a interpretovať rozlične — ako sme sa už o tom mohli presvedčiť nielen u nás doma, ale aj v tlači piatich krajín varšavskej zmluvy. Možno ich rešpektovať a súčasne iniciatívne hľadať a rozširovať priestor pre progresívny vývoj; možno nimi argumentovať ako objektívnymi podmienkami a tým sa už vopred zrieknuť aktivity a ospravedlniť nedostatok iniciatívy a možno ich použiť ako vyhrážku, resp. dôvod na potlačenie akejkoľvek iniciatívy vyvinutej v prospech akčného programu. Najvyšší predstavitelia strany a štátu, ktorých si ľud zvolil a zachovával im dôveru, sa zvolili prvú možnosť, ktorá je teraz — žiaľ jedinou alternatívou umožňujúcou pokračovať v pojanuárovom vývine.

Avšak v škále postupov a postojov poniektorých skupín i jednotlivcov možno v rôznych obmenách a podobách nájsť najmä posledné dva momenty, hoci výslovné odmietnutie akčného programu sa ani tu nevyskytlo. Oba tieto postoje sú vlastne programom prešľapovania na mieste. Pretože však život zastaviť nemožno a dopredu sa predstaviteľom týchto názorov nechce, nemôže to byť v skutočnosti nič iné ako návrat späť. Pravda, ani medzi jednoznačnými stúpencami byrokraticko-direktívneho socializmu (akými je, dajme tomu, skupina líbeňských „starých" komunistov) sa dosiaľ nevyslovila požiadavka návratu do predjanuárových pomerov, hoci by sa tomu málokto čudoval.

Pod vplyvom kritiky zo zahraničia, najmä však pod vplyvom augusta dvíha sa u nás vlna kritiky pojanuárového obdobia. Osobitosťou tejto kritiky je, že jej nositelia sa tvária tak, akoby ich kritika bola vôbec prvým kritickým postojom k pojanuárovej politike. Snažia sa zamlčať skutočnosť, že každé plénum ÚV KSČS, každé zasadnutie Predsedníctva bolo predovšetkým kritickou analýzou ubehnutej vývinovej etapy, politických prúdov a tendencií v nej. Tým chcú apriori znehodnotiť tento vnútorný sebakritický moment v politike nového vedenia strany. Prečo? Zámer je dosť priezračný: aby tak nepriamo (a niekedy už aj priamo) „dokázali", že toto vedenie bolo prinajmenšom naivné, ak nie celkom neschopné.

ELENA FILOVÁ—FAŤAROVÁ

Nezostáva však iba pri týchto paušálnych charakteristikách a hodnoteniach. Najmä v posledných dňoch a týždňoch sa objavili pozoruhodné kritické postrehy. Napríklad tvrdenie, že vedenie strany ustupovalo akýmsi nátlakovým skupinám z masových informačných prostriedkov, ustupovalo ulici a fakticky nerialo, ale bolo vlečené, nedržalo situáciu pevne v rukách. Tu, pravda, ide o to, čo kto rozumie pod pojmom „držať" situáciu pevne v rukách. Pre presvedčeného centralistického byrokrata sa tak označuje stav, keď niekto „dolu", „pod ním" nerobí nič iné, okrem toho, čo on vo svojich direktívach dovolil či nariadil. Politika nového vedenia strany a štátu, ktorá po januári uvoľnila cesty iniciatíve, myšlienkam, tvorivému hľadaniu a ktorá súčasne rešpektovala záujmy a názory robotníkov, roľníkov, inteligencie, národov a národností, zostane pre takého politika čímsi zamknutým na sedemdesiatsedem zámkov, nepochopiteľným a nepochopeným, hriešnym a neprijateľným.

Dubčekova devíza, že strana sa bude *službou ľudu* uchádzať o dôveru, a tak si získavať a upevňovať svoje vedúce postavenie v spoločnosti, sa takému byrokratovi zdá ťažkým previnením a smrteľným nebezpečenstvom, lebo on chce nie slúžiť, ale vládnuť. Slovami síce vyhlasuje, že rozhodujúcou silou vývoja je robotnícka trieda, že ľud je držiteľom všetkej moci, ale fakticky je to ochotný rešpektovať len potiaľ, pokiaľ aj robotnícka trieda aj ľud poslúcha jeho. Aj táto trieda a tento ľud vyjadrí záujmy a názory, s ktorými on nesúhlasí, alebo ktoré by narušili ním vybudovaný a zabehnutý „poriadok", alebo dokonca by ohrozili nejakým spôsobom jeho vládnuce pozície, jeho moc, tak už to nie je ani trieda, ani ľud, ale nezodpovedné živly, ulica, chaotická masa. Vôbec im nevie prísť na meno. Azda najpopudlivejšie reagujú ľudia takéhoto razenia na fakt jednoty československého ľudu. Nenávistne a ohováračsky obviňujú celý ľud, že je to jednota na báze protisovietskeho postoja a zamlčujú, ignorujú, zľahčujú základný a najsilnejší faktor tejto jednoty: zomknutosť okolo pojanuárového kurzu politiky strany, na báze akčného programu, odhodlanie brániť túto politiku, realizovať jej program, oddanosť a dôveru najvyšším reprezentantom tejto politiky.

Takíto „revolucionári", prirodzene, vidia neodpustiteľnú chybu nového vedenia v tom, že odmietlo uplatňovať mocenské prostriedky v ideologickej sfére, že ľudí odmietlo prenasledovať, súdiť a zatvárať (možno aj čosi horšie) pre ich názory. Prirodzene, logickým sprievodným javom takéhoto postoja sú útoky proti inteligencii, redaktorom rozhlasu a televízie, proti novinárom, spisovateľom študentom atď. Znova sa dvíhajú pokusy zasiať nedôveru medzi robotnícku triedu a inteligenciu. To, pravda, nie je tiež nič nové, to sme už tiež počuli. Zarážajúce je len jedno: že niektorí autori túto kritiku servírujú súčasne a súbežne s ubezpečeniami, že návrat do predjanuárových pomerov neprichádza do úvahy a že v demokratizačnom úsilí budeme pokračovať.

Kritika prišla do módy. Zdvihla sa mohutná kritická vlna. V tejto vlne je zdravý a potrebný, užitočný prúd — ten, ktorý sa usiluje kriticky a objektívne analyzovať pojanuárový vývin, ktorý hľadá a nachádza to hlavné, určujúce, v pojanuárovej politike, ktorý *v záujme realizácie akčného programu* odhaľuje objektívne prekážky i subjektívne chyby a neúspechy. To je tá kritika, ktorá bola aj pred 21. augustom neoddeliteľnou súčasťou pojanuárovej politiky. Kritika nie ako nejaká osamostatnená sila, ale kritika ako prostriedok pre odstraňovanie prekážok, pre uvoľňovanie a urýchľovanie progresívneho pohybu, kritika ako neoddeliteľná zložka tohto pohybu.

Módna kritická línia vychádza z nových momentov v pojanuárovom pohybe, predovšetkým z augustových udalostí, nimi je v rozhodujúcej miere ovplyvnená, stimulovaná a k nim aj smeruje. Jej základná charakteristika je daná tým, že sa usiluje z neorganického násilného zásahu do pojanuárového vývoja urobiť „or-

3/351/XI

ganické" vyústenie tohto vývoja. Tým samým zužuje svoj pohľad a prístup k skúmaniu pojanuárovej politiky. Kritika tu nemôže byť a nie je momentom pohybu vpred, kritika tu pôsobí ako samostatný izolovaný faktor a nadto je ovplyvnená apriorným zámerom. V zornom poli tohto zámeru sa do najnepriaznivejšieho svetla dostávajú práve najpozitívnejšie, najsvetlejšie stránky nášho pojanuárového vývoja.

Už pri prvom oboznámení sa s pozíciami tejto „novej" či módnej kritiky zisťujeme, že je zaťažená bezvýchodným vnútorným protirečením: pod tlakom širokej podpory ľudu pojanuárovej politiky chce budiť dojem, že nevystupuje z pozícií januára a zároveň chce dokázať, že táto politika bola natoľko zlá, že nevyhnutne musela vyústiť v 21. august. Tu je hlavná príčina, prečo módna vlna *nemá pozitívny program*, prečo je iba odmietajúca, negativistická, ničiaca, „zdravujúca", je deštruktívnou a iba deštruktívnou, bez pozitívneho cieľa, bez perspektívy. A ak sa vôbec nejaké pozitívne tézy v nej objavi, tak je to takmer vždy iba útržok z koncepcie predjanuárovej politiky. Teda kritika v mene starého, v intenciách *návratu* k starému. Ani slovné deklarácie, uznávajúce pojanuárový program nemôžu v takýchto prípadoch dostatočne maskovať dezerciu z progresívneho tábora.

„Nová" kritika teda nie je nová ani vo východiskách, ani v cieľoch, ani v prostriedkoch. Nová módna kritická vlna posunula známe pojanuárové protirečenie medzi progresívnym a konzervatívnym krídlom v strane a v celej spoločnosti do novej polohy, sama osebe je prejavom obnoveného, intenzívnejšieho, úpornejšieho nástupu starého proti novému, je prejavom diferenciácie na oboch stranách a v tomto zmysle sa skutočne obnovuje boj prerušený 21. augustom. Možno to teda pokladať za prejav normalizácie, aj keď sa podstatne zmenili pozície, možnosti jednej i druhej strany, i pravidlá „hry" — v neprospech stúpencov demokratického socializmu.

Nie je to jedno nikomu, kto nechce návrat predjanuárových pomerov, kto chce rozvíjať a upevňovať demokratické vzťahy v našej spoločnosti. A predsa napriek chmúrnym vyhliadkam poskytuje nám už doterajšia skúsenosť z nástupu novej kritickej vlny jeden pozitívny a pre nás potešiteľný poznatok: potvrdilo a potvrdzuje sa, že idey demokratizácie, tak pevne zakotvili vo vedomí aj v srdciach ľudí všetkých vrstiev, že s programom návratu do predjanuárových pomerov sa neodvažujú otvorene vystúpiť ani najzarytejší odporcovia akčného programu. Potvrdilo a potvrdzuje sa vždy znova a znova v každom jednotlivom prípade, že základné ciele pojanuárovej politiky a akčný program strany nemožno odmietnuť a „rozdvíl" bez rizika skĺznutia na pozície predjanuárovej politiky. Potvrdilo a potvrdzuje sa, že zatiaľ nikto z tábora kritikov nevystúpil s takým programom, ktorý by bol príťažlivejší, správnejší, ideologicky, teoreticky, vedecky fundovanejší než Akčný program KSČS, ba že táto kritika okrem rozbíjania a rozbíjačstva vôbec nemá nijaký pozitívny program.

A to všetko v negatívnej forme potvrdzuje a dokazuje nielen príťažlivosť, ale aj vnútornú konzistentnosť, silu a význam demokratizačných myšlienok obsiahnutých v akčnom programe strany ako aj životnosť pojanuárovej politickej línie. To je povzbudzujúci poznatok.

NOVÉ SLOVO, č. 24/68, 14. novembra 1968, str. 1.

KATOLÍCKE NOVINY, č. 46/68, 17. novembra 1968, str. 4.

V utorok 29. októbra t. r. na leopoldovskom cintoríne exhumovali telesné pozostatky Otca biskupa dr. Pavla Gojdiča, ktoré potom v cínovej rakvi previezli do Prešova, kde ich uložili v katedrále. r.

Na hornom obrázku: Panichída nad otvoreným hrobom. Zľava: gen. vikár trnavský dr. Július Gábriš, gr. kat. Otcovia dekani Mikuláš Takáč, Rojkovič a J. Haľko.

PRAVDA, 13. novembra 1968, str. 4. 4/351/XI

Postavenie pracujúcich v ekonomickej sústave riadenia

Ekonomická sústava riadenia sa nevyhnutne dotkne postavenia podniku ako ekonomickej a právnej jednoty. Pracujúci svoju sociálnu istotu budú musieť v prvom rade vidieť v prosperovaní podniku, v ktorom pracujú. Prosperujúce podniky umožnia štátu garantovať sociálnu istotu v širšom zmysle svojim občanom. Reálna účasť pracujúcich na riadení v ekonomickej sústave riadenia sa stáva nevyhnutnosťou.

PREDPOKLADY SAMOSPRÁVNEHO SYSTÉMU

Princíp samosprávneho riadenia predpokladá, že hospodárske organizácie môžu voľne disponovať s výrobnými prostriedkami (ktoré sú spoločenským vlastníctvom), možnosť samostatne získavať pracovné prostriedky a pracovné predmety, mať možnosť samostatne predávať pracovné prostriedky, ktoré nepotrebujú, iným organizáciám a za získanú protihodnotu nakupovať také výrobné prostriedky, ktoré najlepšie vyhovujú ich potrebám.

Podniky musia mať slobodu pri určovaní svojho výrobného zamerania — musia samostatne rozhodovať, čo, ako a v akom množstve budú vyrábať, aký bude sortiment, kvalita produkcie a pod.

Súčasne musia samostatne rozhodovať o rozdelení dosiahnutého dôchodku po splnení svojich povinností voči spoločnosti. Zasahovanie spoločnosti (štátu) sa redukuje len na vytváranie všeobecných predpokladov pre samostatné rozhodovanie podnikových kolektívov, čím sa zabezpečuje proporcionalita zodpovedajúca všeobecnému záujmu, t. j. záujmu vytvoriť dosiahnutím čo najvyššej produktivity a čo najefektívnejším využitím výrobných prostriedkov podniku podmienky pre všeobecné zvýšenie produktivity celej spoločenskej práce.

Bezprostrední výrobcovia prijímajú svoje výrobné plány avšak dôležité je, aby produkcia sa predala na trhu. Keď podnik vyrába s vyššími výrobnými nákladmi než podobné podniky v národnom hospodárstve alebo v zahraničí (či už v dôsledku horších prírodných podmienok, horšej organizácie práce, zaostalej technickej úrovne a pod.) trh mu neuzná tieto vyššie náklady, ale iba priemerné. Podnik s nižšími nákladmi, ako sú priemerné, dosahuje vyšší dôchodok.

Iniciatívu bezprostredných výrobcov, ich schopnosť socialistický podnikať nemôže nahradiť nijaký štátny administratívny orgán. Jedine výrobcovia môžu poznať a využiť skryté vnútorné výrobné možnosti svojho zariadenia i ľudí, oni najlepšie vedia, akým spôsobom zvýšiť výrobné kapacity, či cestou rekonštrukcie jednej prevádzky, alebo všetky a pod. Výrobcovia pri určovaní svojej činnosti vychádzajú z potrieb trhu, zameriavajú sa na potreby ľudí, a tým aj spoločnosti, predvídajú perspektívny rast potrieb ľudí, a tým aj spoločnosti v tom-ktorom sortimente tovarov, hodnotia schopnosť trhu absorbovať tovary a na základe toho určujú možnosti vlastnej výroby. Systém samosprávy výrobcov súčasne vyžaduje, aby samostatne hospodáriace organizácie pri určovaní svojej výrobnej činnosti vychádzali z rámcov spoločenského plánovania. Plán a trh však nie sú vzájomne vylučujúce sa skutočnosti v zmysle: viac plánu — menej voľného trhu a naopak. Plán a trh sa vzájomne podmieňujú, plán vplýva na celkový hospodársky vývoj a na konkrétnu činnosť hospodárskych organizácií tým, že vytvára pre túto činnosť podmienky, mení pomery na trhu prostredníctvom cenovej politiky, rozdeľovacích nástrojov, pák zahraničnej obchodnej výmeny, dane z obratu, cla a pod., čím podporuje alebo sťažuje, brzdí alebo rozvíja, stimuluje alebo destimuluje túto činnosť, čiže usmerňuje konanie pracovných organizácií žiaducim smerom.

SÚČASNÁ TECHNIKA A PRINCÍP SAMOSPRÁVY

Problematika vzťahov medzi princípmi samosprávy výrobcov pri riadení výroby a účasťou súčasnej techniky vo výrobe, vyvoláva nasledujúce otázky: a) aké riadenie vyžaduje súčasná technika, b) v akej miere v praxi prvok „ľaikov" brzdí, zhoršuje, destimuluje a komplikuje riadenie výroby a jeho účinnosť.

Vo výrobnom procese, keď skúmame jednotlivé konkrétne práce z hľadiska funkčného, zisťujeme, že práca jedných spočíva predovšetkým vo vykonávaní a práca druhých predovšetkým v riadení výrobného procesu. Delba práce medzi výrobnými a riadiacimi funkciami je najdôležitejšou charakteristikou spoločenskej práce z hľadiska technickej stránky procesu materiálnej výroby.

Pri týchto viac-menej „technických vzťahoch", ktoré so však tiež presadzujú prostredníctvom vzťahov podriadenosti a nadriadenosti, spolupráce a pomoci a zahŕňajú v sebe viac alebo menej prvkov despotizmu, treba si všímať aj ich špecifický spoločenskoekonomický a politický charakter. Tento súvisí s rozhodnutiami, ktoré sa priamo alebo nepriamo dotýkajú disponovania s produktmi spoločenskej práce. Jedným z najdôležitejších je rozhodnutie o rozdelení spoločenského produktu na osobnú spotrebu účastníkov spoločenskej výroby a na fondy rozšírenej reprodukcie, potom rozhodnutia z oblasti pracovných vzťahov a pod.

Charakteristické pre tieto rozhodnutia je to, že si vyžadujú vysokú kvalifikáciu u tých, ktorí ich prijímajú. Ide totiž o voľbu najoptimálnejšej koncepcie výroby, optimálne zameranie investícií, vo všetkých fázach od projekcie a prijatia rozhodnutia až po ich uskutočnenie a kontrolu v podnikoch, čo súvisí s disponovaním s určitou časťou dôchodku.

Toto je významné i z hľadiska spoločenskej samosprávy, z hľadiska zapájania širokých más do riadenia výroby. Vyjdime napr. z plánovania výroby. Plánovanie výroby je skutočne práca, ktorá si vyžaduje vysokú kvalifikáciu. Robotníci sa predovšetkým zaujímajú o spôsob a druh výroby, výrobné náklady, investície, ďalej v akom objeme (berúc do úvahy výrobnú kapacitu ich podniku a potreby trhu) treba dodávať na trh tovary, aký dôchodok podnik dosiahne a v spojení s tým, aké veľké osobné dôchodky možno očakávať na základe toho, alebo onoho variantu plánu.

ROZDEĽOVANIE DÔCHODKOV

Vzniká otázka, aké bude chovanie pracujúcich pri rozdeľovaní novovytvorenej hodnoty na fond osobnej spotreby a fond akumulácie v podmienkach samosprávy výrobcov, ktorej alfou a omegou je právo slobodne disponovať s prevažnou časťou novovytvorenej hodnoty, v ktorej je zahrnutá i veličina určená na akumuláciu. Kritici systému samosprávy tvrdia, že pracujúci „prejedia" novovytvorenú hodnotu, ba aj stroje, ak sa im dovolí disponovať spoločenským produktom. Toto tvrdenie možno charakterizovať ako zovšeobecnenie skúseností administratívneho systému riadenia, kedy sa pracujúci cítili viac-menej objektom určitej činnosti, keď úsilie celého pracovného kolektívu vytvárať si lepšie výrobné podmienky v budúcnosti môže byť zvrátené, prípadne anulované rozhodnutím často referenta na ministerstve, pretože postavenie podniku nie je ústavnoprávne určené a garantované, za situácie, keď investície možno požadovať, možno ich časovať od spoločnosti, keď pracujúci nevedia, že od spôsobu ich riadenia bude závisieť ich vlastné materiálne postavenie, vzniká skutočne snaha zamestnancov „zjesť" fondy určené na rozvoj podniku. Vyplýva to na jednej strane z určitej nelstoty postavenia podniku voči centru (zákonne negarantované) a na druhej strane až z nepristupného spoliehania sa podnikov na spoločnosť, že musí sanovať i nerentabilný podnik, i keď na to spoločnosť ako celok dopláca.

Ekonomický systém riadenia vytvára podmienky, keď človek nie je objektom, ale subjektom činnosti podniku, keď — uspokojovanie potrieb pracujúcich súvisí predovšetkým od dôchodku, ktorý dosahujú pracovná organizácia, ktorú sami riadia. Toto vytvára jednak záujem na tom, aby pracovná organizácia dosiahla čo najväčší dôchodok, lebo čím väčší bude dôchodok ich organizácie, tým väčšie budú aj osobné dôchodky, a teda i možnosti uspokojovania životných potrieb robotníkov a ostatných pracujúcich.

Vzhľadom na to, že dôchodok pracujúcich bezprostredne závisí na produktivite práce a produktivita práce závisí predovšetkým od vybavenia pracovnými prostriedkami, od stupňa koncentrácie výroby, od organizácie hospodárskej činnosti, potom aj akumulácia sa stáva pre bezprostredného výrobcu rovnako dôležitou, ako osobný dôchodok. Materiálna zainteresovanosť, ktorú pociťuje väčšina pracujúcich je základňou ich účasti na prijímaní rozhodnutí o rozšírenej reprodukcii a súčasne je zárukou, že prevažná väčšina robotníkov sa postaví za najoptimálnejšiu reláciu v rozdeľovaní čistého dôchodku na fond osobných dôchodkov a na fond rozšírenej materiálnej základne pracovnej organizácie.

Doc. Ing. VLADISLAV ZBRUŽ, CSc.,
Vysoká škola ekonomická

PRAVDA, 14. novembra 1968, str. 1. a 2.

5/351/XI

Pred novembrovým plénom ÚV KSČS

ODKIAĽ, S KÝM A KAM?

MIROSLAV KUSÝ

Dejiny sú záludné. Raz postavia národ pred hotovú vec a hovoria mu: tento deň, táto udalosť sa bez tvojej vôle a tvojho súhlasu nezmazateľne zapísali do tvojej histórie, stali sa „tvrdou realitou". Raz je to už tu a vyporiadaj sa s tým ako chceš a vieš! Inokedy zas stavajú pred národ rôzne možnosti a alternatívy voľby a nabádajú ho: rozhodni sa, kam chceš ísť, čo chceš dosiahnuť, staň sa zodpovedným strojcom svojho vlastného osudu, staň sa svojprávnym dejinotvorným činiteľom. Všetko závisí len od teba samého!

My sme teraz na takej križovatke dejín, kde sa nám všetky tieto ich záludnosti zauzlili. V januári sme sa vlastnými silami uviedli do dejinotvorného pohybu, ktorým sme dejiny prinútili, aby pred nami otvorili nové možnosti nášho ďalšieho vývoja. V auguste nám do tohto imanentného procesu zasiahla vonkajšia dejinná sila, ktorá náš rozbeh, náš vývojový trend zamrazila. Zostali sme stáť na polceste: spustili sme lavínu problémov, riešiť sme z nich však doteraz mohli iba nepatrnú časť. Vytýčili sme si nový projekt socializmu a akčný program jeho realizácie: táto realizácia však zastala pre novou „tvrdou realitou", s ktorou sme v našom projekte a programe vôbec nerátali.

A tak sa teraz po prvotnom šoku a otrase opäť začíname stavať na vlastné nohy, robíme prvé opatrné kroky na roztrasenej pôde, zbierame útržky rozsypaných nádejí, koncepcií, pôvodne prijatých postupov a cieľov. Zbierame toto všetko, dávame si to znovu dohromady, hodnotíme a prehodnocujeme a opäť si kladieme staronovú osudovú otázku: Odkiaľ, s kým a kam? Tú otázku, ktorú sme si naposledy položili hneď po januári a ktorú opakujeme preto, lebo dnes už má iný kontext a nadobúda iný zmysel.

Nuž teda odkiaľ? To je neobyčajne dôležitá otázka východiska, na ktorom chceme začať budovať naše nové ístoty, odrazového mostíka, z ktorého by sme mali vykročiť do ďalšej etapy nášho vývoja. Nepochybne, že naša najbližšia budúcnosť sa bude formovať a orientovať podľa toho, čo si zvolíme za toto základné východisko, za tento počiatočný odrazový mostík.

Zástancovia „tvrdého realizmu" sa nám snažia dokázať, že týmto východiskom a odrazovým mostíkom nemôže byť nič iné než 21. august a jeho dôsledky: moskovské protokoly a pražská dohoda. Odpíšme teda všetko, čo bolo predtým, prispôsobme sa skutočnosti a začnime budovať od základov práve na tejto „tvrdej realite" dnešku.

Konzervatívne sily v podstate žiadajú návrat do predjanuárových pomerov. Aj keď sa slovne hlásia k januáru a k jeho výsledkom, fakticky dokazujú, že celý obrodný proces bol len omylom ba až zločinom, že v ňom dominovali protisocialistické a kontrarevolučné sily. Odpíšme teda január a obrodný proces, vráťme sa k predchádzajúcemu „osvedčenému" modelu socializmu u nás a práve v jeho obnovení a rozvinutí hľadajme východisko a odrazový mostík pre riešenie našej dnešnej krízy.

V záujme tzv. správnych proporcií a podľa taktiky „rana naľavo, dve rany napravo" by som mal teraz spomenúť tie liberálne pravicové sily, ktoré sa zhliadli v masarykovskej buržoáznej demokracii a ktoré teda žiadajú návrat do kapitalistických pomerov: tam vidia východisko a odrazový mostík pre novú cestu nášho ďalšieho československého vývoja.

Nuž teda odkiaľ? Návrat ku kapitalizmu sme vylúčili už dávno, ale rovnako spontánne zdrvujúca väčšina nášho ľudu vylučuje návrat do predjanuárových pomerov. Zostáva potom iba otázka, či dnes začneme vychádzať len bezprostredne z toho, čo sa viaže na august, alebo či našo východisko budeme vidieť v tom, čo sa u nás začalo januárom tohto roku. Domnievam sa, že pre nás jestvuje jediná odpoveď, s ktorou bude súhlasiť celý náš ľud: východisko a odrazový mostík treba hľadať výlučne v januári a v pojanuárovom obrodnom procese. August musíme brať síce do úvahy, musíme s ním rátať ako s „tvrdou realitou", ale nemôžeme na ňom stavať: bol predsa len vonkajším, neorganickým zásahom do nášho imanentného vývoja. Bez ohľadu na to, ako kto hodnotí jeho oprávnenosť, či neoprávnenosť, v každom prípade to bol chirurgický zákrok na živom tele našej spoločnosti. Bez ohľadu na to, či sa pomocou tohto zákroku odhalil zhubné nádor, alebo nie, organizmus musí stavať na imanentných zdrojoch vlastných životných síl, aby sa vyliečil nielen od predpokladaného nádoru, ale aj od uskutočneného chirurgického zákroku. Zásah do vnútorného vývoja nemôže byť koncepčným východiskom ďalšieho vývoja, môže byť najvýš len modifikačným činiteľom. Práve preto východisko, na ktorom môžeme dnes začať znovu stavať, nevidím nikde inde než v januári a v pojanuárovom obrodnom procese: tam sa organicky zvnútra začal vytvárať kvalitatívne nový imanentný zdroj vlastných životných síl našej spoločnosti.

Ak je to tak, ak je naše východ-

disko a náš odrazový mostík naďalej práve v januári a v ničom inom, potom z toho logicky vyplýva odpoveď aj na ďalšie časti našej otázky: s kým a kam? Pokiaľ ide o naše vonkajšie postavenie, zostáva nám na otázku „s kým?" stále tá istá odpoveď: so Sovietskym zväzom, s našimi najbližšími susedmi zo socialistického tábora. Tak to bolo pred augustom, a tak je to aj teraz. Iba motivácia sa zmenila: pred augustom sme s nimi šli z vnútorného presvedčenia, dobrovoľne, do popredia vystupovali pocity priateľstva a družby. Dnes do popredia vystupujú omnoho vecnejšie dôvody: ekonomická nevyhnutnosť, postavenie malého štátu v bloku, spoločenstvo určitých objektívnych záujmov v rozdelenom svete, vzájomne sa prenikajúce štrukturálne väzby. Toto všetko tu bolo aj predtým a toto všetko sme si aj predtým uvedomovali. Rozdiel je teda iba v tom, že na túto objektívnu stránku vecí musíme dnes klásť omnoho väčší dôraz pri zdôvodňovaní nášho vonkajšieho postavenia v socialistickom tábore a vo svete.

S kým však ideme a pôjdeme u nás doma, v danej konštelácii našich vnútorných síl? Januárom sme už raz odmietli sektársky a byrokratický socializmus, socializmus okliešťený systémom mocenskej elity a policajným režimom, rozdeľujúci sa na socializmus pre vládnucich a na socializmus pre ovládaných. Rozhodli sme sa pre všeľudový socializmus, v ktorom nebudú privilegovaných skupín a vrstiev, ani privilegovaných kľík, svojvoľne rozhodujúcich o osudoch celej spoločnosti. Rozhodli sme sa plne uplatniť Leninov ideál, podľa ktorého je riadenie vyspelej socialistickej spoločnosti širokou všeľudovou záležitosťou, podľa ktorého sa každá kuchárka stáva politikom a štátnikom. Práve preto nevylučujeme vopred nikoho, kto chce uplatniť svoj hlas, svoj rozum a svoju vôľu pri riešení celospoločenských otázok: mienili sme robiť verejnú politiku, politiku pre všetkých a so všetkými. Nie, nestratili sme tým našu triednu bázu, nespojčili sme sa tým aj s protisocialistickými silami a s kontrarevolučnými živlami. Ak hovoríme „pre všetkých a so všetkými", mali sme pod tým vždy na mysli len všetkých tých, ktorí vstúpili do širokej všeľudovej jednotky, založenej na myšlienke obrodného socializmu, na ideách akčného programu strany, na princípe ideového uplatňovania vedúcej úlohy strany, na dôvere k demokraticky vytvorenej politickej reprezentácii našej vlasti. Bolo to teda iba uplatňovanie známej myšlienky klasikov, že po dobytí a upevnení socialistickej moci treba vytvoriť čo najširšiu sociálnu bázu pre tvorbu a uplatňovanie politiky komunistickej strany a socialistického štátu. Bolo to teda iba oprášenie, vydolovanie zo zabudnutia a uplatnenie známej Kádárovej myšlienky, ktorá nás tak fascinovala v maďarskom obrodnom procese po potlačení kontrarevolúcie: „Kto nejde proti nám, je s nami!" A teda kto ide proti nám, kto ide proti týmto všeobecne prijatým cieľom a princípom, vylučuje sa sám z tejto všeľudovej jednoty, vytvorenej a aktivizovanej k realizácii nášho obrodného socialistického programu: to platí aj pre tých konzervatívcov a frakcionárov, ktorí by nás chceli strhnúť späť, pred január.

Nuž a kam sa chceme dostať prostredníctvom takejto všeľudovej politiky a všeľudovej jednoty za jej realizáciu, prostredníctvom nadväzovania na prerušený odkaz januára, na prerušený proces nášho pojanuárového vývoja? Odpoveď môže byť len jedna: naše ciele zostávajú stále tie isté, náš projekt nového, československého modelu demokratického socializmu nenahrádzame potichu nijakým iným projektom. „Tvrdá realita" dneška nás núti zvažovať cesty a postupy, zvažovať každý krok, ktorý k realizácii tohto nášho projektu podnikneme. Núti nás modifikovať proces, v ktorom bude táto realizácia prebiehať. Nemôže však sama osebe donútiť ideovo a politicky hlboko zjednotený ľud, aby sa vzdal tých svojich progresívnych cieľov, ktoré ho zburcovali z ľahostajnosti a uviedli do nadšenia a tvorivej činorodosti. A nemôže donútiť ani politickú reprezentáciu takto zjednoteného ľudu, aby opustila a zradila projekt toho „socializmu s ľudskou tvárou", za ktorým stojí štrnásť miliónov obyvateľov tejto krajiny. Lebo potom by už nešlo len o zradu na nejakom abstraktnom projekte: to by už bola zrada na týchto štrnástich miliónoch ľudí, ktorí vedia čo chcú a ktorí to, čo chcú, budú vedieť aj uskutočniť.

PRAVDA, 14. novembra 1968, str. 1. a 2.

PRAVDA, 15. novembra 1968, str. 1. 7/351/XI

Významný krok pre zjednotenie členov strany

KAREL POLÁČEK,
člen Predsedníctva ÚV KSČS a predseda ÚRO

Plenárne zasadnutie ÚV KSČS, ktoré sa začalo 14. novembra, je mimoriadne významné vzhľadom na vnútropolitickú situáciu, ktorá je u nás od začiatku tohto roku. Je nesporné, že panuje viac-menej jednotný názor na zodpovednosť Antonína Novotného za vývoj a stav v minulom období, ktoré charakterizujeme ako „predjanuárové obdobie". Je všeobecne známe, že vinou tejto nesprávnej politiky sa stále viac prehlbovali politické, hospodárske a spoločenské rozpory, čo vyvolalo kritický a konfliktný stav nielen v strane, ale v celej spoločnosti.

Na druhej strane vznikajú aj v komunistickej strane rozdielne názory na spôsob prekonania a riešenia vzniknutých hospodárskych a spoločenských deformácií. To bol do značnej miery aj dôsledok toho, že niektoré pozitívne a negatívne javy rôzne skupiny rozdielne posudzovali, precenili alebo bagatelizovali. Vznikli nové termíny — „pojanuarový vývoj", „pojanuárová politika", ktorým každá skupina dala svoj, vzájomne sa odlišujúci výklad. Tak došlo k rôznym akciám, ktoré nielenže často neposilnili socialistické zriadenie, ale boli vo svojej podstate protisocialistické. Nie zriedkavo sa zneužilo oprávnené úsilie odstrániť a napraviť minulé deformácie aj na šírenie nihilistických, anarchistických a protisovietskych tendencií. Ohovárali stranu ako celok, útočili proti Ľudovým milíciám a znehodnotili všetko, čo robotnícka trieda spolu s ostatnými pracujúcimi u nás od roku 1945 vybudovali.

Je preto pochopiteľné, že teraz je rozhodujúce marxisticky objektívne zhodnotiť obdobie pred januárom — t. j. obdobie od XIII. zjazdu KSČS, hlavne však vývoj od januára tohto roku. To je aj východisková základňa, bez ktorej sa nedajú vecne, komunisticky stanoviť úlohy, ktoré budú zrozumiteľné a blízke tak členom strany, ako aj väčšine pracujúcich. Nie je to ľahké. Veď pritom treba uspokojivo odpovedať na oprávnenú otázku, ako bolo napr. možné, že vyslovene protisocialisticky orientovaní jednotlivci získali priaznivý ohlas aj určitých skupín našich občanov. Bol to určite aj vážny dôsledok nahromadenej, hlbokej nespokojnosti ľudí s tým, že sa dlho nerešili vážne politické a sociálne problémy, ktoré prerástli na citeľné konflikty, vyhrotené napätie k inteligencii, k mládeži ale aj k robotníckej triede atď. To všetko treba vidieť objektívne.

Preto sa od novembrového zasadnutia ÚV KSČS všeobecne očakáva konkrétne stanovisko, čo je správne, v čom treba ďalej pokračovať, a na druhej strane, ktoré javy boli a sú nesprávne, a ktoré ani strane, ani socialistickej spoločnosti nepomôžu. Riešenie tejto zložitej situácie vyžaduje jednotný a cieľavedomý postup celej strany a pod jej vedením sústrediť všetky sily oddané socialistickým ideám.

To si vyžaduje skoncovať so všetkými nesprávnymi metódami pri uplatňovaní vedúcej úlohy strany. Cieľom diskusie medzi členmi strany nemôže byť jej oslabenie, ale práve naopak, jej posilnenie tak, aby celá strana mohla stáť na čele boja za upevnenie socialistického štátu. Oča-

káva sa, že rezolúcia, ktorú schváli toto zasadanie a určí hlavné úlohy pre najbližšie obdobie, bude významným krokom pre zjednotenie členov strany na spoločných úlohách.

Za základné ciele strany považujeme rozvoj ekonomiky, životnej úrovne, kultúry a socialistickej demokracie. Tieto ciele úzko súvisia i so záujmami všetkých členov ROH. Celoštátna porada delegátov základných organizácií ROH, ktorá bola v júni 1968, vyslovila jednoznačné odhodlanie podporiť politiku KSČS a všetko, čo je progresívne, všetko, čo je v záujme socializmu. Vo vyhlásení, ktoré sa prijalo na tejto celoštátnej porade, sme jasne povedali, že ROH stojí pevne na pozíciách socializmu, na pozíciách jednoty robotníckej triedy, jednoty ľudu — všetkých jeho sociálnych skupín v rámci Národného frontu ako jeho významná organizácia. Rovnako aj praktické uznesenia ÚRO i naše rokovania s vládou vychádzajú z toho, aby odborové hnutie skutočne bránilo spravodlivé záujmy pracujúcich, aby súčasne podporovalo rozvíjanie ich iniciatívy, umu a obetavosti, lebo pracujúci, ktorí sú tiež spoluvlastníkmi výrobných prostriedkov, majú bezprostredný záujem účinne pomáhať pri rozvoji celého národného hospodárstva. I v tejto oblasti je mnoho problémov. V tomto sa predovšetkým očakáva zásadné prerokovanie na budúcom, decembrovom zasadnutí ÚV KSČS.

Medzi členmi odborového hnutia sa často stretávame s názormi, či nedôjde k návratu starého ponímania poslania odborového hnutia. Tieto obavy sa spájajú s rozhodnutím, že ďalšie ustanovovanie rád pracujúcich sa má zvážiť a že v súčasnosti sa treba sústrediť predovšetkým na zhodnotenie činnosti rád, ktoré už sú.

Všetci vieme, že súhlas na ustanovenie rád ako experimentu sa dal preto, aby sa overili nové formy, ako najlepšie zabezpečiť účasť pracujúcich na riadení v podmienkach zvýšenej podnikateľskej právomoci socialistických podnikov. Práva a povinnosti socialistického podniku mal stanoviť zákon, ktorý mali schváliť v októbri t. r. v Národnom zhromaždení. Ako je známe, pôvodný termín prerokovania a prijatia zmieneného zákona sa predĺžil. Preto treba teraz dôkladne zhodnotiť všetky dobré i zlé skúsenosti z činnosti doterajších rád pracujúcich, aby sa pri formulovaní práv pracujúcich na riadení socialistického podniku mohli pri tvorbe zákona plne využiť najlepšie skúsenosti.

Program i stanovy ROH sa predložili na posúdenie a diskusiu všetkým členom. Po spresnení podľa pripomienok z diskusie predložia sa dokumenty na rokovanie VII. všeodborového zjazdu. Poslanie odborového hnutia ako záujmovej organizácie všetkých pracujúcich je presne formulované aj v návrhu stanov. Postavenie ROH v socialistickej spoločnosti, jeho váţnosť a autorita, závisia predovšetkým od práce nás všetkých, členov a funkcionárov ROH. Verím, že k tomu novembrové zasadnutie ÚV KSČS svojím rokovaním účinne prispeje.

8/351/XI

PRAVDA, 15. novembra 1968, str. 1.

PRAVDA, 15. novembra 1968, str. 2.

Cestovateľský chaos

Včera priniesla tlač informáciu z tlačovej porady na Ministerstve vnútra o nových opatreniach v pasovej a vízovej agende. A potom sa nám skoro zavarili telefóny. Občania informácii celkom nerozumejú, žiadajú podrobnejšie vysvetlenie, spresnenie termínov, chcú vedieť, kedy začne banka vydávať devízové prísľuby, prečo a kto narobil zmätky na colniciach, odkiaľ ešte pred nadobudnutím účinnosti nového opatrenia ľudí s platnými vycestovacími dokladmi vracali, ďalej či je to opatrenie prechodné alebo trvalé, no a pýtali sa nás aj na to, či si uvedomujeme dosah tejto novoty.

Predpokladáme, že vysvetlenia sa nám i občanom dostane rovnakou cestou ako doteraz, od kompetentných úradov, ak nie dnes, tak zajtra, pretože včera nemali ešte jasno vo všetkom ani na orgánoch, kde vydávajú pasy a víza, ani v štátnej banke. Len si tak na okraj celej záležitosti myslíme, že bola varí ušitá prihorúcou ihlou, i keď si spolu s občanmi vieme uvedomiť, že tieto opatrenia si vyžiadala mimoriadna situácia. Prichodí nám na myseľ niekoľko problematických záležitostí, ktoré nás možno budú mrzieť spoločne. Asi takéto: máme umelcov, ktorí majú zmluvné záväzky na vystupovanie na scénach v zahraničí; máme profesorov, ktorí chodia prednášať na vysoké školy i v kapitalistických krajinách; taxikári už boli zvyknutí voziť na požiadanie pasažierov cudzincov napríklad do Viedne. Bude cudzinec čakať, kým taxikárovi vybavia jednorazovú pasovú doložku deň, dva, či týždeň? A ani to nám nie je celkom jasné, či bolo treba rušiť platnosť trvalých doložiek do kapitalistických štátov v služobných pasoch. Tu predsa nemožno predpokladať cesty napríklad za šmelinou, ale len a len cesty za skúsenosťami, cesty, ktoré donášajú nové obchodné kontakty. Alebo budú výnimky? No to by muselo byť prí- veľa výnimiek! Vieme dosť dobre pochopiť obmedzenie ciest majiteľov súkromných pasov, no zas nie natoľko — hovoria občania — že by ten, kto má na Západe blízkeho príbuzného, musel v situácii, keď vieme, že máme nedostatok devízových prostriedkov, ešte čerpať povinný prídel devíz. To je v danej situácii dosť protirečivé. A ak nebude mať banka dosť devíz, ak budú mať kvótu vyčerpanú, návštevy nebudú, aj keby cestovateľ ten devízový prísľub vôbec nepotreboval? — znela ďalšia otázka.

Je dosť nejasností, ktoré možno najbližšie dni spresnia. Zatiaľ sa nám na poslednú otázku podarilo získať odpoveď, že kto má možnosť, môže si do našej banky dať na meno poslať od príbuzného príslušnú sumu valút na cestu k nemu...

Účinnosť nová vyhláška o pasovej a vízovej agende ešte nenadobudla. Panikárske rozhodnutia na niektorých colniciach už od 12. t. m. boli nesprávne a neoprávnené, keď odtiaľ vracali ľudí s doteraz platnými vycestovacími dokladmi. O termíne nadobudnutia účinnosti vyhlášky sa verejnosť včas dozvie.

Na otázky, kedy a či vôbec tohto roku ešte začne banka vydávať devízové prísľuby ako podmienku na získanie jednorazovej vycestovacej doložky, a či je to opatrenie iba prechodné alebo dlhodobé, odpovie v prvom prípade banka a v druhom — budúcnosť. Neoficiálne sme sa dozvedeli, že banka by mala devízové prísľuby — ak bude mať z čoho — vydávať oddnes a pasové orgány by potom mohli začať vybavovať agendu okolo pasových doložiek. Doteraz udelené jednorazové výjazdné doložky do kapitalistických štátov však platia naďalej tak, ako je ich platnosť vyznačená v doložke.

—mp—

PRÁCA, 13. novembra 1968, str. 4. 9/351/XI

Miliardy pre študentov

Perspektívy rozvoja vysokých škôl do r. 1985

Jeden z ukazovateľov kultúrnosti a vzdelanosti národa sú vysoké školy a, samozrejme, vysokoškolsky vzdelaní ľudia. Slovensko koncom prvej republiky sa nemohlo týmto príveľmi chváliť, lebo malo iba neúplnú univerzitu v Bratislave s právnickou, lekárskou a filozofickou fakultou, na ktorej študovalo o niečo viac ako 2300 poslucháčov. Neskoršie sa univerzita rozšírila o prírodovedeckú fakultu a po druhej svetovej vojne ju už navštevovalo takmer 4000 študentov.

Situácia na Slovenskej vysokej škole technickej, ktorá nedávno oslávila svoje tridsiate výročie vzniku, nebola ovela ružovejšia. V školskom roku 1936/38 — teda v čase založenia — na troch jej oddeleniach (neboli to ešte ani fakulty) študovalo 56 poslucháčov. Prudký rozvoj vysokého školstva na Slovensku po oslobodení sa prejavil aj na SVŠT, takže za tridsať rokov existencie vychovala už takmer 16 tisíc inžinierov a dnes je jednou z najväčších slovenských vysokých škôl. V súčasnosti ju navštevuje vyše 11 tisíc poslucháčov, škola má 230 profesorov a docentov a bezmála tisíc učiteľov asistentských kategórií.

Rozvoj vysokých škôl na Slovensku neprebiehal hladko, bez problémov. Najmä v päťdesiatych rokoch, ale aj neskôr, narážal prodovšetkým na ťažkosti investičného charakteru, ktoré boli odrazom asymetrického modelu; okrem toho vysoké školy aj na Slovensku — tak ako v celom štáte — postihli tiež reorganizácie. Nepriamo, ale o to trvácnejšie sa dotkli vysokých škôl tiež reformy na základných a stredných všeobecnovzdelávacích školách. Absolventi bývalých jedenásťročných stredných škôl neboli vždy dostatočne pripravení na náročné vysokoškolské štúdium, a navyše v tom období sa na vysoké školy prijímalo hlavne podľa tzv. „dobrého" kádrového profilu. To bol veľmi hlboký zásah do školstva a jeho stopy ešte stále poriťujeme, lebo mnohí študenti dokončili štúdium iba vďaka svojmu pôvodu alebo „politickému profilu".

V súčasnosti je na Slovensku do 40 tisíc poslucháčov vysokých škôl na dennom štúdiu a asi 15 tisíc ich študuje popri zamestnaní.

Podľa demografických ukazovateľov bude generácia 19-ročných, čiže maturantov, v období do roku 1985 na Slovensku rásť rýchlejšie ako doposiaľ, kým v českých krajoch táto veková kategória bude mať klesajúcu tendenciu. Toto si spolu s predpokladaným nástupom vedecko-technickej revolúcie v tomto období, samozrejme, vyžiada zvýšenie počtu vysokoškolákov, ako aj rozšírenie kapacít vysokých škôl na Slovensku.

Ak uverímo demografickému výskumu, jeho výsledky okrem iného hovoria, že

v roku 1985 malo by na Slovensku študovať približne 60 tisíc vysokoškolákov.

Je teda naozaj načase už dnes uvažovať o priestoroch výučby, ubytovania, stravovania a na poslednom rade myslieť aj na vedecký výskum na školách.

Poverenictvo SNR pre školstvo nezabudlo na tieto skutočnosti a už dávnejšie sa nimi zapodieva. Výsledkom jeho práce je

plánovaná a vo viacerých prípadoch už i začatá výstavba vysokoškolských objektov v hodnote viac ako jednej miliardy korún.

Z týchto prostriedkov sa budujú v Bratislave veľký internát v Mlynskej doline a objekty chemicko-technologickej fakulty SVŠT, ďalej objekty Vysokej školy dopravnej v Žiline, Vysokej školy technickej v Košiciach a ďalšie.

Popri týchto stavbách sa uvažuje investovať aj do niektorých iných fakúlt. Napr. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave už dlhšie zápasí s nedostatkom priestoru. Na jedného poslucháča tu pripadá len 3,4 m² oproti 7 štvorcovým metrom normy. Ešte biednejšie sú na tom adepti práva, kde poslucháč má iba 1,6 m² priestoru.

V poslednom čase sa veľa hovorí o výskume na vysokých školách. Ešte nedávno prevládal názor, že na školách sa má učiť, a nie bádať. Konečne sa však uznalo, že tieto dve úlohy nemožno od seba oddeliť; naopak,

treba vytvoriť všetky podmienky, aby vedecko-výskumná činnosť na vysokých školách priniesla predpokladané ovocie. V rokoch 1970—1985 investičné náklady na stroje a zariadenia vedecko-výskumnej základne vysokých škôl dosiahnu optimálnu úroveň, čo v peniazoch znamená vyše 1,75 miliardy Kčs.

Treba povedať, že dvanásť vysokých škôl na Slovensku s 34 fakultami odchovalo — najmä od oslobodenia — tisíce odborníkov pre všetky úseky nášho národného hospodárstva, a to aj v tých veľmi skromných podmienkach, ktoré na to mali.

Dnes sa hovorí, že je na Slovensku asi 65 tisíc odborníkov s vysokoškolským vzdelaním. V roku 1965 sa predpokladá, že ich bude vyše 102 tisíc. Na tisíc obyvateľov v produktívnom veku pripadne vyše 60 vysokoškolákov,

čo je o niečo viac, ako v českých krajoch. Tento priaznivejší vývoj na Slovensku oproti Čechám tkvie v rýchlejšom raste počtu 19-ročných.

Aj keď vysoké školstvo na Slovensku nemá dlhoročné tradície — veď bratislavská univerzita vznikla len roku 1919 (nehovoriac o niektorých školách, ktoré vznikli a zanikli už dávnejšie, ako napr. Academia Istropolitana) — môže sa pochváliť peknými výsledkami. Dnes už nie iba počtom, ale aj kvalitou absolventov. V novom štátoprávnom usporiadaní republiky a pri novom nazeraní na potrebu vysokoškolsky vzdelaných ľudí jeho budúci rozvoj bude nepochybne ešte potešiteľnejší.

LUDOVÍT SZABÓ

PRÁCA, 16. novembra 1968, str. 6.

10/351/XI

Oddá sa nám angažovať?

V posledných mesiacoch pri svojej výskumnej práci v teréne, ako i vo chvíľach odpočinku som mal možnosť vypočuť desiatky a desiatky názorov, ľudí najrôznejších povolaní, nie vo formálnych rozhovoroch, ale pri debatách, ktoré sa začínali vždy niečím iným a končili tým istým. Mal som taktiež možnosť prečítať si desiatky a desiatky listov, ktoré boli napísané preto, že sa ľuďom žiadalo niekomu sa zdôveriť so svojimi pocitmi a názormi. Často ich písali ľudia, ktorí prvý raz v živote pocítili potrebu dať na papier to, čo ich trápilo. Boli to listy, ktoré sa neraz začínajú ospravedlnením, že pisateľ nevie správne písať, lebo život mu nedoprial skončiť ani základnú školu.

Pri týchto rozhovoroch a ešte intenzívnejšie pri čítaní listov som si uvedomoval súvislosť obsahu týchto názorov s otázkami kultúry nášho národa. Hľadal som to, čo bolo spoločné týmto názorom, čo vytváralo sociálnu a generačnú kontinuitu.

Prvým takým zovšeobecňujúcim poznaním je pocit ľudí, že máloktoré generácie boli v rozpätí tridsiatich rokov podrobené takým spoločenským zmenám a tvrdým životným skúškam ako terajšie generácie našej spoločnosti. Pripomínajú sa roky 1938-39, 1944, 1945, 1948, päťdesiate roky a rok 1968. V týchto obdobiach bolo potrebné vyrovnať sa s mnohými spoločenskými, národnými a osobnými problémami, bolo potrebné hľadať východiská, meniť osobné plány, stavať si a realizovať nové ciele. Medzi generáciami vznikla istá kontinuita na základe zovšeobecnených životných skúseností, racionálneho a emocionálneho myslenia, ktoré vstupovali do ďalších etáp spoločenského vývinu, podmieňovali jeho konkrétnu podobu, formujú jednotlivé črty tohto obdobia — stali sa súčasťou kultúry našich národov. Je to však kultúra chápaná nie ako jedna oblasť spoločenského života, obmedzovaná často len na duchovnú kultúru, ale kultúra chápaná ako jeden zo základných rozmerov celej našej spoločenskej skutočnosti. Bez tohto historicko-genetického hľadiska, chápaného ako sociálne dedičstvo, sa stráca charakteristická črta kultúry našich národov a bez tohto aspektu ťažko možno vysvetliť niektoré črty našej súčasnosti.

Druhý poznatok, ktorý má všeobecný charakter je identifikácia absolútnej väčšiny ľudí so základnými ideami politiky KSČS v pojanuárovom vývoji a s tým spojená sociálna a politická angažovanosť ľudí. Ak pátrame po motivácii tejto identifikácie, zreteľne vystupujú do popredia najmä dva prvky. Táto politika vyjadrovala historicky optimálny súlad medzi objektívnymi potrebami socialistickej spoločnosti a subjektívnymi záujmami členov spoločnosti. Stala sa jednou zo základných podmienok spoločenskej, politickej a pracovnej aktivizácie občana.

Nemožno si nevšimnúť aj ideovú a politickú integráciu spoločenských tried a skupín okolo KSČS a súčasne s tým spojenú politickú diferenciáciu spoločnosti. **V absolútnej väčšine to bola jednota socialistických záujmov a cieľov a na tejto platforme spoločenské triedy a skupiny vytvárali svoju politickú jednotu s KSČS.**

Nemožno si nevšimnúť, že v tomto období nepreblehala len subjektivizácia politiky, ale súčasne aj subjektivizácia kultúry a veľmi intenzívne prebiehala socializácia kultúrnych produktov. To malo spätnú väzbu na fungovanie spoločnosti. **Spoločenská a politická aktivita je aj určitou formou kultúrnej činnosti, a tým je podmienený jej spoločensko-historický charakter.**

Napokon tretí všeobecný poznatok. Ľudia po mnohých rokoch začali chápať, že nie sú len objektom dejín, ale aj ich subjektom. Začala im byť blízka Marxova myšlienka, že si svoje dejiny robia sami, i keď za veľmi určitých predpokladov a podmienok a začali chápať aj to, že konečný výsledok nemôže byť to, čo ja chcem, ty chceš, ale určitá výslednica týchto snáh, ku ktorej som prispel aj ja, aj ty. **Mali pocit, že našli racionálny základ svojej práce a života, že spoločnosť našla svoj reálny cieľ.** Z týchto príčin narastala neformálna autorita vedúcich osobností tohto hnutia a spoločenský organizmus vydával zo seba najschopnejších a stavал si ich do čela. Ľudia si uvemomili, že nie sú určení len na manipuláciu, poučovanie a usmerňovanie, ale že sa sami môžu podieľať na rozhodovaní a riadení svojej spoločnosti, že je to aj — a predovšetkým, ich vec. **Uvedomili si, že predovšetkým na nich záleží či vytvoria v tejto spoločnosti také podmienky, aby sa vytýčené úlohy mohli vyriešiť — a to im dávalo istotu tvorcov vlastného osudu a vlastných dejín.**

Práve tento pocit a táto istota sa začínajú v poslednom období strácať. Zdá sa, že osudovosť dejín nemilosrdne zasiahla, že sme proti nej bezmocní, že strácame možnosť ovládnuť dejiny, že prestávame byť subjektom dejín. Sú obavy, že sa opäť staneme predmetom špekulácie osobných záujmov rôznych ľudí, ktorí sa derú k moci predovšetkým preto, aby uspokojili svoje osobné záujmy a ľud im je skôr prostriedkom ako cieľom.

Táto depresia je iste len prechodným javom, v ktorom po vypätí sa zbierajú sily, aby všetko to, čo bolo v predchádzajúcom období progresívne, sa mohlo zachovať a rozvíjať ako kontinuita minulosti a budúcnosti. Lebo — predsa len — záleží na nás všetkých.

JÁN PAŠIAK

AKO JE TO S NAŠÍM OBCHODOM SO SOVIETSKYM ZVÄZOM

Výhodný, či nevýhodný?

VEĽA sa v poslednom čase hovorilo i napísalo o našom zahraničnom obchode. Je len samozrejmé, že na pretras sa dostali aj obchodné vzťahy s našimi najbližšími obchodnými partnermi v rámci RVHP, a vôbec s naším najväčším partnerom — Sovietskym zväzom. Vyskytlo sa veľa názorov na výhodnosť a nevýhodnosť našich hospodárskych stykov s touto krajinou. Ako to teda v skutočnosti je?

ZSSR sa na našom zahraničnom obcho-

surová ropa	7 419 000 ton
železná ruda	10 376 800 ton
bavlna	102 600 ton
pšenica	1 204 000 ton
farebné kovy v hodnote devízových korún	787 918 000 Kčs

Tretina našej medzinárodnej deľby práce je teda spojená so ZSSR. Výhoda zahraničného obchodu nie je len v jednotlivých cenách a zmluvách, ale aj v celkovej štruktúre dovozu a vývozu. Na našom dovoze z ZSSR sa podieľajú suroviny, materiály a palivá 60 percentami, potraviny 12 perc., stroje a zariadenie 27 perc., spotrebný tovar, žiaľ, len necelým jedným percentom. Náš vývoz do ZSSR má teraz takúto skladbu: stroje a zariadenia 65 percent, spotrebný tovar 20 percent, materiály a suroviny asi 15 percent. Tohto roku predstavuje náš dovoz z ZSSR okolo 26 miliónov ton tovaru, z toho ide zhruba 18 6 mil. ton po železnici, po Dunaji a po mori a 7,5 mil. ton ropy ropovodom Družba. Náš vývoz do ZSSR predstavuje asi milión ton. Keby sme to prerátali na vagónové súpravy — dovozy a vývozy predstavujú asi 27 000 vlakových súprav po 50 vagónoch — čo značí asi tri štvrtiny ročnej kapacity hamburského svetového prístavu.

de podieľa zhruba tretinou obratu nášho vzájomného obchodu a tohto roku dosiahne asi 15 miliárd devízových korún. V ZSSR nakupujeme pre náš priemysel životne dôležité suroviny, palivá, materiály, potraviny, a to v takom rozsahu, že naše nákupy niektorých druhov zahrňujú celkom, alebo z prevažnej časti, naše dovozné potreby. Pritom sú to predovšetkým tie druhy tovaru, ktoré sa vo svetovom obchode považujú za „tvrdé položky".

Ako to v praxi vyzerá, ukáže nám tabuľka celkového československého dovozu v roku 1967:

	z toho z ZSSR	%
	7 412 000 ton	— 99,5
	8 670 000 ton	— 83,6
	55 200 ton	— 53,8
	1 091 000 ton	— 90,7
	403 669 000 Kčs	— 53,3

V úvahách o našom zahraničnom obchode s ZSSR sa veľa pohovorilo i o tom, že zo Sovietskeho zväzu vozíme namiesto železa hlušinu a že preto vznikajú zbytočné náklady a že aj ropu by sme mohli nakúpiť kvalitnejšiu a lacnejšiu v iných štátoch. Ako by to však v praxi vyzeralo, o tom sa zmienil prednedávnom minister československého zahraničného obchodu Ing. Václav Valeš v jednom zo svojich rozhovorov s novinármi, keď povedal: „Zo Sovietskeho zväzu dovážame tie druhy rúd, ktoré potrebujeme a ZSSR nám dodáva také rudy, aké má. Je to vzájomný obchod, v ktorom sa realizujú požiadavky a možnosti oboch strán. Železnú rudu i ropu možno kúpiť aj v iných krajinách. Ak však vezmeme do úvahy kvantá týchto surovín, ktoré potrebujeme, potom praktické možnosti zmien našich nákupných prameňov sa javia celkom inak."

Ak vezmeme do úvahy porovnateľnú kvalitu, dopravné náklady franko československej hranice — potom platíme napríklad za ropu menej ako kdekoľvek inde. Porovnateľná tona ropy z ZSSR nás stojí 273,55 Kčs (až do závodu Slovnaft v Bratislave), kým podľa predbežných prepočtov by nás iránska ropa stála 608,62 Kčs za tonu (do iránskeho prístavu 317,37 Kčs, plus doprava loďou do európskeho prístavu a cesta cez Taliansko a Rakúsko do Bratislavy). A čo sa týka železnej rudy, zo Sovietskeho zväzu berieme anglo-rudy, triedené rudy a koncentráty — všetko s priemerným 55-percentným obsahom kovu. Je pravda, že cena železnej rudy je bezpochyby výhodnejšia pri rudách s vyšším obsahom železa. Celkovú výhodnosť ceny treba však posudzovať z toho hľadiska, či by sme vôbec niekde mohli také kvantá rudy kúpiť a či by sme ich práve tam mali čím zaplatiť. Tieto suroviny sa platia totiž za hotové. Keď berieme teda do zreteľa túto skutočnosť, bolo by ich možné zakúpiť aj inde, pokiaľ by sme mohli reálne rátať s tým, že v inej krajine by bolo možné získať platové prostriedky pre také ohromné kvantá surovín vývozom tých druhov tovarov, ktorými platíme naše dovozy zo Sovietskeho zväzu. A tu nastáva moment ekonomickej kalkulácie. Musíme brať do úvahy dopravné cesty a náhrady prepravy, i ceny, ktoré docieľujeme pri vývoze nášho tovaru do Sovietskeho zväzu a iných krajín. Skutočne dosahované ceny vo vývoze aj dovoze čiastočne pre[illegible] priemer svetových cien. Príčina tkvie v tom, že v cenách medzi socialistickými krajinami je obsiahnutá aj časť nákladov na oboch, ktorá sa inak v obchode s kapitalistickými krajinami vynakladá vo forme cenových výdavkov sprostredkovateľom, formou cieľ alebo vyšších dopravných nákladov. Nemožno pritom zabúdať ani na to, že ceny v obchode s ZSSR (ale aj s ostatnými socialistickými krajinami) nepodliehajú konjunktúrnemu vplyvom a že na týchto trhoch nehrozia nášmu vývozu nepríjemné colné bariéry a iné obmedzenia. V tomto ohľade je odpoveď na otázku, či obchod s ZSSR je pre nás výhodný, jednoznačná.

Výmena tovaru je pre nás a nepochybne aj pre Sovietsky zväz výhodná. Do Sovietskeho zväzu vyvážame za podmienok platných v krajinách socialistického tábora, aké neexistujú nikde inde na svete. Je to trh, ktorý nepozná úvery — vymieňa tovar za tovar, platí sa za hotové. Je síce pravda, že aj v rámci socialistického trhu existuje určitá forma úveru — úver účelový. My sami sme Sovietskemu zväzu poskytli zúročiteľný účelový úver vo výške štyroch miliárd devízových korún na rozvoj ťažby ropy po roku 1970, a to s tým cieľom, aby sme si zaistili ďalšie podstatné zvýšenie dodávok ropy pre náš priemysel. Rozhodujúca časť tohto úveru sa postupne poskytuje v našich strojoch, zariadeniach a materiáloch. Počínajúc s rokom 1971, začne ZSSR tento úver splácať svojou ropou na základe dlhodobých cien, a to v množstve 69 miliónov ton v období 1971—1934. Sú to dodávky navyše, nad množstvá dohodnuté na základe dlhodobej obchodnej dohody.

Musíme si ale uvedomiť, že môžu existovať aj nevýhodné obchody. A to nielen pre nás, ale aj pre sovietsku stranu. Nie každý obchod sa podarí zi[illegible] krajinami. Ale obchod sa nerobí jednorázove. Ten sa buduje s dlhšou perspektívou. Buduje sa na dôvere a musí sa posudzovať z hľadiska dosiahnutého výsledku obchodných operácií. (mb)

ROLNÍCKE NOVINY, 15. novembra 1968, str. 7. 11/351/XI

Muhammad H. Hajkal:

Nesúhlasím, ale neodsudzujem

Z toho všetkého by som rád dodal jedno: táto stránka vecí má jednoduchého istého čŕty, ktoré ukazujú, že kríza má nielen svoju vonkajšiu tvár.

Ad 2. Problém európskej bezpečnosti zostane najďalej najväčším problémom na svete, aj keď niekedy zdanlivo stojí v pozadí za inými problémami, ktoré sú menej dôležité, ale momentálne aktuálne. Spomínam si na rozhovor, ktorý som mal minulý mesiac v Moskve s ministrom zahraničných vecí Gromykom. Okrem iného mi Gromyko povedal: „Naši priatelia v tretom svete nevenujú dostatočnú pozornosť problémom európskej bezpečnosti, aj keď práve tento problém môže viesť k nukleárnej vojne.

Gromyko mal pravdu i v tom, že Európa je pole priameho styku medzi Východom a Západom, medzi NATO na čele s USA a Varšavským paktom na čele so ZSSR. Rovnováha v Európe je veľmi citlivá a presná, zvlášť keď sa západne Nemecko vyzbrojuje a má väčšiu nádej zmocniť sa a používať nukleárne zbrane. Možnosť obnovy nemeckého militarizmu zbraňami, ktoré v druhej svetovej vojne ešte nemalo, je nebezpečenstvom, ktoré ZSSR neustále silne pociťuje. Činnosť západných Nemcov s niektorými kruhmi v ČSSR bola viac než neprijateľná a ČSSR, ako je zrejmé z mapy Európy, je šípom do srdca ZSSR a najmä Ukrajiny.

Z postavenia ČSSR vidieť, že je priamo v jadre problému európskej bezpečnosti. Medzi dvoma blokmi je všetko možné, len nie dotknúť sa pomeru európskej bezpečnosti. Ktorýkoľvek problém v Ázii či Afrike môže viesť ku kríze medzi oboma blokmi, avšak akýkoľvek problém v Európe v súvislosti s pomerom síl môže viesť k nukleárnej vojne.

Ad 3. Niľaký Arab nemôže ľahko odsúdiť intervenciu v ČSSR, pretože arabsko-izraelská kríza bola jedným z priamych dôvodov udalostí v ČSSR. Hlavným dôvodom československých udalostí bol dogmatizmus bývalého vedenia KSČS a jeho neschopnosť ísť ďalej s vývinom, ktorý prinášal revolúciu v technológii a s tým i revolúciu v riadení a viac slobody myslenia a slova. Napriek tomu však problém Stredného východu hral veľkú úlohu vo vývine udalostí v ČSSR. Prvé hlasy, ktoré hlásali opozíciu v ČSSR, boli hlasy protestu proti tomu, že ČSSR spolu s ostatnými členmi Varšavského paktu s výnimkou Rumunska prerušili styky s Izraelom po vlaňajšej agresii. Tieto hlasy tvrdili, že ZSSR nútil ČSSR prerušiť styky s Izraelom a začali naliehavo žiadať ich okamžité obnovenie. Potom nasledovali isté pozoruhodné udalosti:

1. Zväz československých spisovateľov, ktorý stál na čele nespokojných kruhov v ČSSR, zvolil E. Goldstückera za svojho predsedu. Goldstücker, mimochodom žid, bol československým veľvyslancom v Izraeli v rokoch 1948—1951. Pozoruhodné je i to, že jeho zástupcom vo zväze sa stal A. Lustig, tiež žid, zameraný vo svojej tvorbe na sionistickú propagandu a ktorý za to dostal niekoľko cien na Západe.

2. Literárne noviny, časopis Zväzu spisovateľov, viedli kampaň za obnovenie československo-izraelských vzťahov a kampaň proti ZSSR, pretože vraj nútil ČSSR prerušiť styky s Izraelom. Tendenciu časopisu osvetľuje minulosť Goldstückera. Bol odsúdený na dvadsať rokov väzenia vzhľadom na jeho sionistickú činnosť v spolupráci so zahraničnými kruhmi, vo väzení zostal sedem rokov, potom ho prepustili a stal sa profesorom nemčiny v Prahe.

3. Z ČSSR náhle zmizol známy spisovateľ L. Mňačko, ktorý sa potom objavil v Izraeli. V Tel Avive usporiadal tlačovú konferenciu, na ktorej povedal: „Zostanem tu dovtedy, kým československá vláda nezmení svoju prearabskú politiku." Mňačko dodal: „Nemôžem prijať to, čo vidím, nemôžem mlčať. V ČSSR bol uverejnený článok pod titulkom „Sionisti a nemeckí militaristi idú teraz spoločne", a ja nemôžem súhlasiť s takýmito rečami o sionizme".

Čudné je, že Mňačkova kniha „Ako chutí moc" vyšla len v USA v nakladateľstve, ktoré financuje CIA a v západnom Nemecku. Vo februári t. r., keď bol Mňačko už šesť mesiacov v Izraeli, znova usporiadal v Tel Avive tlačovú konferenciu, kde vyhlásil, že vzťahy ČSSR k Izraelu prerušili len preto, lebo ich prerušil Sovietsky zväz. Vyhlásil, že sa vráti do ČSSR, keď sa vzťahy obnovia.

4. Vo vtedajšom čase známy komentátor londýnskych novín „Observer", E. Crankshaw napísal, že v kruhoch československých intelektuálov je rozkol časť intelektuálov je totiž nespokojná s vládnou politikou voči stredovýchodnej kríze a žiada obnoviť styky s Izraelom.

5. V Prahe sa otvorene hovorí o pravdepodobnosti obnovenia stykov s Izraelom. Arabskí veľvyslanci v Prahe sa spojili s Ministerstvom zahraničných vecí, aby sa informovali. Treba povedať, že československý minister zahraničných vecí vtedy oznámil, že povesti o blízkom obnovení stykov ČSSR—Izrael sa nezakladajú na pravde.

6. Veci dostali nebezpečnú formu, keď E. Kriegla zvolili za predsedu Národného frontu. Kriegel nebol len žid, ale aj sionista nadšene podporujúci obnovenie stykov ČSSR—Izrael a silne kritizujúci ZSSR, pretože vraj donútil ČSSR k tomuto kroku.

7. Rada židovskej menšiny sa prejavila ako sila, ovplyvňujúce vývin udalostí v ČSSR. Čudné je, že československí židia, ktorých počet nepresahuje 16 tisíc, mali prostredníctvom tejto rady oveľa väčší vplyv v tomto smere. Táto rada nielenže sa zaoberala otázkami židov v ČSSR, ale priamo sa spojila s Izraelom.

8. Do Českej národnej rady sa dostali traja židia, známi svojim tlakom na obnovu styku s Izraelom. Sú to Goldstücker, Otto Šik a známy lekár Erik Springer. Potom sa začala podpisová akcia v Rade pre obnovenie stykov. Rozhlas a televízia neustále žiadali obnoviť styky s Izraelom. Veci sa dostali do krízy. Potom prišla bratislavská porada, na ktorej sa dohodlo dočasné primerie. Niľaký Arab nemôže zabudnúť, že bratislavské komuniké zdôraznilo spoločnú politiku varšavských štátov voči

izraelu. Z toho dôvodu sa mi zdá, že nijaký Arab nemôže z čisto morálneho hľadiska odsúdiť intervenciu v ČSSR.

Ad 4. Hnutie národnej revolúcie malo v posledných rokoch veľké ťažkosti. USA sa totiž snažili zneužiť mierovú koexistenciu na uskutočnenie vlastných cieľov a zasadili veľké rany národnooslobodzovaciemu hnutiu v Ázii a v Afrike. V priebehu vlaňajšej krízy na Strednom východe sa veľa ľudí snažilo upozorniť ZSSR na nastupujúce nebezpečenstvo:

USA plánujú najskôr zlikvidovať národnooslobodzovacie hnutie, potom štáty východného bloku a potom priamo pôsobiť na samotný ZSSR. Vtedy sa množili hlasy vyzývajúce ZSSR k odporu proti imperialistickému tlaku skôr než bude neskoro. Československá kríza v istom zmysle znamená, že ZSSR sa už vie vyporiadať s takýmto nebezpečenstvom a že je pripravený. To predstavuje pre hnutie národnej revolúcie doležitý vývin.

Nakoniec nemôžem nevyhlásiť, že cítim silnú sympatiu k československému ľudu, ktorý sa náhle ocitol vo veľkom otrase. Ľudský a civilizačný príspevok tohto ľudu núti k vysloveniu veľkého obdivu aj keď tento obdiv sa odlišuje od toho, čo teraz vyjadruje propaganda USA. Je nutné povedať, že moskovská dohoda je nádejou. Vojská Varšavského paktu odídu. Na druhej strane dôležité zmeny, ktoré prinášal Akčný program, zostanú. Kríza takýmto spôsobom a takouto rýchlosťou je vyznamenaním všetkých zúčastnených.

Nesúhlasím s intervenciou, ale neodsudzujem ju.

SMENA, 13. novembra 1968, str. 6.

SMENA, 14. novembra 1968, str. 4.

Hovorí Marie Zápotocká

INTERVIEW NA TÉMU TÝCHTO DNI

O Váš postoj k obrodnému procesu je známy. Naposledy ste sa k pojanuárovej politike znova prihlásili na aktíve starých komunistov v Kladne.

— Áno, január som privítala. Veď jeho zámery boli totožné s našimi predstavami a úsilím, s akými sme začínali klásť základy socialistickej a komunistickej spoločnosti. Po januári sme sa snažili urobiť krôčik k lepšiemu. Teraz nás čakajú ďalšie kroky a my musíme pochodovať, ak sa komunizmus nemá stať v očiach našich ľudí mŕtvou vecou.

O Pri tom pochode máme však rôzne zábrany. V ktorých z nich vidíte najväčšie nebezpečenstvo?

— V rozpoltenosti našich radov. Nejde totiž už len o rôznosť názorov k niektorým otázkam, ale vznikajú pokusy o rozkol. Ústredný výbor musí k tomuto zaujať stanovisko. Musíme si povedať, na čom sa budeme zjednocovať, ukázať členom strany v základných organizáciách cestu zo súčasnej situácie. Povedzme im pravdivo, že táto cesta nebude ľahká, že sa stretneme dokonca niekedy aj s ťažkosťami, ale že stojí za to, aby sme po nej šli. Čím ďalej to budeme odkladať, tým horšie pre stranu. Sila, ktorá nám dnes umožní zdolať všetky prekážky je v jednote.

O Lenže jednota je veľmi široký pojem. V čom sa máže vytvárať a čím je podmienená?

— Myslím na takú jednotu, v ktorej sa ľudia stretnú, a zhodnú pri plnení akčného programu. Len taká jednota je možná, každá iná by predstavovala iba snahy skupín a mala by proti sebe mlčanlivú väčšinu národa.

O Ako posudzujete rôzne schôdzky, zvolané niektorými členmi strany, podľa vzoru zhromaždenia v Libni?

— Nezúčastňujem sa na nich a nikdy nepripojím svoj podpis na podobné rezolúcie. Bola som v Kladne, tam sa však zišli súdruhovia s vedomím okresného výboru strany, bol tam i vedúci tajomník. Veľmi sa ale prihováram, aby sme sa vrátili k osvedčenej praxi, ktorú starí súdruhovia veľmi dobre poznajú. Schádzajme sa ako komunisti, bez ohľadu na generačné rozdiely alebo dĺžku členstva, vymieňajme si názory. Dodržujme zásadu, že súdruh s protichodným stanoviskom nie je predsa nepriateľ, že je možno len menej informovaný alebo menej schopný pochopiť rovnako rýchlo nové veci ako ten druhý. Stojí za to bojovať o každého statočného človeka.

Tu by som chcela povedať, že sa plne pripájam k hlasom zo stranických organizácií, ktoré žiadajú urýchlene zvolanie zjazdu. Nech komunisti majú možnosť prejaviť v tajných voľbách dôveru svojim predstaviteľom a nech zjazd dá strane jasný program.

Zhováral sa MILADA NOVÁ

SMENA, 16. novembra 1968, str. 1. 14 /351/XI

DOBRE MIENENÉ SLOVÁ NA ADRESU NOVEJ VYHLÁŠKY O CESTÁCH DO ZAHRANIČIA

Cesty zarúbané?

Z NAJKOMPLIKOVANEJŠEJ PASOVEJ A VÍZOVEJ AGENDY EŠTE VÄČŠI LABYRINT? O OD MANTINELU K MANTINELU

Už niekoľkokrát sme písali, že máme najkomplikovanejšiu agendu okolo vybavovania pasov a víz. Na kompetentných miestach bolo veľa prísľubov, že sa táto agenda zjednoduší. A tu zrazu vyhlásenie Ministerstva vnútra, že pripravujú opäť novú vyhlášku, ktorá už úplne ikomplikuje pasovú a vízovú agendu. Z ministerstva to zdôvodňujú, že sa novou vyhláškou sleduje spresnenie evidencie ciest čs. občanov do kapitalistických štátov. Pritom je paradoxné, že na zodpovedných miestach majú presný prehľad (asi 150 000 pasov) s trvalými výjazdnými doložkami.

Banka, ktorá má vyhavovať našich občanov valutami, nevie, ako ďalej. Podľa novej vyhlášky majú sa zrušiť trvalé výjazdné doložky (aj v služobných pasoch) a na každú cestu si budete musieť vybaviť jednorazovú doložku — a aj tú len vtedy dostanete, keď od banky máte prísľub devíz. Zoberte si teraz umelcov, ktorí majú zmluvne závôzky v zahraničí, majte na mysli vysokoškolských profesorov, ktorí prednášajú v kapitalistických štátoch, zoberte si do úvahy služobné cesty športovcov, novinárov a ďalších našich občanov ...

Je pravda, že sme momentálne v nezávideniahodnej situácii. Ale ešte nie sme v takej, aby sme išli od jedného extrému do druhého. V ZSSR majú bezdevízový styk so socialistickými štátmi. Do kapitalistických štátov vydávajú víza zadarmo do 14 dní na zastupiteľskom úrade a na počkanie na hraničných prechodoch. Pri tranzitnej leteckej alebo námornej doprave do 48 hodín pobytu sa vízum vôbec nevyžaduje. Tak ísto je to aj v iných socialistických štátoch. Dokonca Poľsko má bezdevízový styk so všetkými škandinávskymi štátmi, ďalej s Islandom, Rakúskom, Francúzskom a Belgickom.

Banka v budúcnosti, ak vyhláška vstúpi v platnosť, bude pánom a regulátorom cestovného ruchu. Keď napríklad súkromná osoba, ktorá má trebárs rodiča alebo známeho v Rakúsku nedostane od banky devízový prísľub, aj keby valuty nepotrebovał, nedostane výjazdnú doložku. To je ďalší kanál, ako odčerpávať valuty, ktorých aj tak nemáme dosť. V tomto prípade zasa tento nedostatok chceme riešiť po našsky. Kto má možnosť zadovážiť si valuty od známych z cudziny, môže si ich nechať poslať. Komplikácia na pokračovanie...

Už pred niekoľkými rokmi sme prišli na to, že v devízovom výnose československý cestovný ruch patrí medzi najefektívnejšie hospodárske odvetvia. Jeden dolár produkuje za 16,08 až 23,50 Kčs (podľa poskytovaných služieb). A teraz to chceme zasa príškrtiť, chceme ísť proti sebe. Bolo by naozaj žiaduce, keby zodpovední pracovníci na Ministerstve vnútra preskúmali dosah a efektívnejšie hospodárske odvyhlášky. Rozumnejšie je vrátiť sa z kratšej cesty, keď sme tak jednohlasne súhlasili, že do predminulých dní sa nebudeme vracať.

ONDREJ VESTEG

SMENA, 16. novembra 1968, str. 6.

OTÁZKA NA DNES

Aké dôsledky môže mať náš občan, ak požiada v cudzine o politický azyl?
Ján Antala, Bytča a Ján Dobiš, Bratislava.

— Zo samotného faktu — žiadosť o azyl — nevyplývajú pre nášho občana nijaké dôsledky. Nie je to trestný čin. Môže však byť postihnutý trestom podľa § 109 1c. zák. (opustenie republiky). Trest do 6 mesiacov môže dostať, ak svojvoľne a bez dovolenia opustí republiku, prípadne, ak ostane v zahraničí a ani po výzve našich orgánov sa nevráti. Potom môže takémuto občanovi Ministerstvo vnútra odobrať štátne občianstvo. Okrem toho je trestná činnosť, ktorú občan vyvíja v zahraničí proti republike.